

Arheološki institut

ARHEOLOGIJA U SRBIJI
projekti Arheološkog instituta u 2015. godini

Urednici

Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Beograd 2017

Izdavač

Arheološki institut
Beograd, Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd, Srbija
e-mail: institut@ai.ac.rs
www.ai.ac.rs
Tel. +381 11 2637191

Za izdavača

Miomir Korać

Urednici

Ivan Bugarski
Nadežda Gavrilović Vitas
Vojislav Filipović

Priprema

Arheološki institut

Elektronsko izdanje

ISBN 978-86-6439-014-9

SADRŽAJ

Redakcija, Uvod	5
Slaviša Perić, Olga Bajčev, Ivana Stojanović, Đurđa Obradović, Preliminarni rezultati istraživanja na nalazištu Slatina – Turska česma u Drenovcu 2015. godine	15
Aleksandar Kapuran, Igor Jovanović, Ružana 2: praistorijska metalurška peć iz Banjskog Polja kod Bora – istraživanja 2015. godine	21
Aleksandar Bulatović, Rezultati zaštitnog istraživanja praistorijskog naselja na lokalitetu Piljakovac u Kržincu kod Vladičinog Hana	27
Vojislav Filipović, Ivana Popadić, Vidan Dimić, Zaštitna arheološka istraživanja na nalazištu Kalčine šume kod Vladičinog Hana	37
Ivan Vranić, Arheološka istraživanja lokaliteta Kale u Krševici 2015. godine	41
Saša Redžić, Nemanja Mrđić, Bebina Milovanović, Zaštitna arheološka istraživanja na lokalitetu Više grobalja 2015. godine	49
Mladen Jovičić, Ilija Danković, Milica Mitić, Zaštitna arheološka iskopavanja kasnoantičke nekropole na lokalitetu Pećine (Viminacijum) 2015. godine	57
Snežana Nikolić, Ljubomir Jevtović, Goran Stojić, Dragana Rogić, Arheološka istraživanja prostora viminacijumskog amfiteatra u 2015. godini	63
Bebina Milovanović, Saša Redžić, Mladen Jovičić, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2015. godini	71
Nadežda Gavrilović Vitas, Gordana Milošević Jevtić, Vesna Crnoglavac, Arheološka istraživanja na Medijani u 2015. godini	77
Sofija Petković, Marija Jović, Dragica Bizjak, Begov most – Staničenje, zaštitna arheološka iskopavanja u 2015. godini na trasi autoputa E80, koridor 10, istočni krak	85
Sofija Petković, Gordan Janjić, Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija 2015. godine	93

Sofija Petković, Bojana Ilijić, Marija Jović, Dragica Bizjak, Nekropola Slog – Timacum Minus, zaštitna iskopavanja 2015. godine	97
Vujadin Ivanišević, Bernard Bavant, Ivan Bugarski, Caričin grad – arheološka istraživanja u 2015. godini	103
Snežana Golubović, Ivana Kosanović, Željko Jovanović, Digitalna obrada arheoloških celina i nalaza na Viminacijumu	111
Angelina Raičković Savić, Ana Bogdanović, Obrada keramičkog materijala iz ukopa sa prostora severoistočnog dela amfiteatra Viminacijuma	119
Nataša Miladinović-Radmilović, Dragana Vulović, Ksenija Đukić, Bolesti zglobova – spondiloza i spondilartroza na vratnim pršljenovima	125
Josip Šarić, Aktuelna proučavanja artefakata od okresanog kamena	131
Vujadin Ivanišević, Ivan Bugarski, Učešće Arheološkog instituta u poslednje dve godine projekta Archaeolandscapes Europe	139
Jelena Anđelković Grašar, Milica Tapavički-Ilić, Završetak projekta <i>OpenArch</i> i snimanje filma “Interaction with Visitors in Archaeological Open-Air Museums”	147
Dragana Antonović, MESO 2015, The 9th International Conference on the Mesolithic in Europe, Belgrade, Serbia, September 14th-18th, 2015	151

Uvod

Sveska zbornika *Arheologija u Srbiji* za 2015. godinu je ukupno peta u seriji a druga u redakciji ovog uredništva. I ona je uvećanog obima, kako bi mogla potpuniije da prikaže rezultate koje smo ostvarili tokom jedne godine. Kao i prethodna sveska, daje izveštaje sa iskopavanja, ali i prikaz naučnog rada na određenim temama, učešća instituta u međunarodnim projektima, kao i organizaciji naučnih i stručnih skupova, radionica...

* * *

Tokom 2015. godine, delatnost Arheološkog instituta je bila uobičajeno razgranata, i kad je reč o sistematskim i zaštitnim arheološkim istraživanjima, vršenju daljinske prospekcije ili organizovanju i obavljanju naučnog rada. Uz istraživanja nekih od najvažnijih arheoloških nalazišta u našoj zemlji, koja traju već decenijama, i završetak velikih obaveza na trasama autoputeva E75, E80 i E763, saradnici Arheološkog instituta bili su angažovani na više naučnih projekata matičnog Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a učestvovali su i u međunarodnim naučnim projektima. Nastavljeno je i sa obradom i publikovanjem građe iz muzeja širom naše zemlje, dok su istraživači Arheološkog instituta i 2015. godine učestvovali na brojnim naučnim skupovima. Iako smanjenog obima zbog ograničenih finansijskih mogućnosti, održala se izdavačka delatnost instituta, a bibliotečka razmena je vršena prema mogućnostima. Kao što je to bio slučaj u svim dosadašnjim sveskama zbornika, u uvodu ćemo po tezama predstaviti glavne rezultate Arheološkog instituta ostvarene tokom 2015. godine:

Naučni projekti

Saradnici Arheološkog instituta angažovani su na sedam naučnih projekata koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, koji su kategorisani kao osnovna istraživanja (OI) i integralna i interdisciplinarna istraživanja (III). Na svim tim projektima se primenjuje multidisciplinarni pristup, uz primenu savremenih metoda prospekcije i arheometrije.

Arheološki institut je nosilac četiri naučna projekta:

1. „Arheologija Srbije: Kulturni identitet, integracioni faktori, tehnološki procesi i uloga centralnog Balkana u razvoju evropske praistorije“ (OI 177020), rukovodilac dr Slaviša Perić;
2. „Romanizacija, urbanizacija i transformacija urbanih centara civilnog, vojnog i rezidencijalnog karaktera u rimskim provincijama na tlu Srbije“ (OI 177007), rukovodilac dr Ivana Popović;
3. „Procesi urbanizacije i razvoja srednjovekovnog društva (OI 177021)“, rukovodilac dr Vujadin Ivanišević;

4. „IRS – Viminacijum, rimski grad i legijski vojni logor – istraživanje materijalne i duhovne kulture, stanovništva, primenom najsavremenijih tehnologija daljinske detekcije, geofizike, GIS-a, digitalizacije i 3D vizualizacije“ (III 47018), rukovodilac dr Miomir Korać.

Saradnici Instituta uključeni su u još tri naučna projekta, koji se ostvaruju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu i u Istorijskom institutu u Beogradu:

1. „Bioarheologija drevne Evrope: ljudi, biljke i životinje u praistoriji Srbije“ (III 47001), rukovodilac prof. Sofija Stefanović;
2. „Kulturne promene i populaciona kretanja u ranoj praistoriji centralnog Balkana“ (OI 177023), rukovodilac prof. Dušan Mihailović;
3. „Etnogeneza Srba u srednjem veku (rani srednji vek) – Usporedna analiza istorijsko-kulturnog nasleđa, genetskog materijala i predmeta materijalne kulture sa aspekta analitičke hemije“ (III 47025), rukovodilac dr Irena Cvijanović.

Međunarodni projekti i saradnja

U okviru postojane naučne saradnje Arheološkog instituta, nastavljeno je učešće u raznovrsnim međunarodnim projektima, što s jedne strane omogućava unapređivanje naše istraživačke prakse i uvođenje novih metoda, a sa druge svedoči o širini pristupa saradnika Arheološkog instituta i svesti o potrebi za saradnjom – na paritetnoj osnovi i obostranu korist. Priloženi spisak predstavlja tek deo aktivnosti Arheološkog instituta na međunarodnoj sceni. Arheološki institut je u 2015. godini bio partner u sledećim međunarodnim projektima:

1. „Arheološka istraživanja naseobinskih sistema, sahranjivanja i rudnih resursa u bronzanom dobu severozapadne Srbije“ (Arheološki institut u Beogradu, Brooklyn College, The City University of New York i Zavod za zaštitu spomenika kulture Valjevo);
2. „Religious, civilian and military architecture of Roman antique and late antique settlements on the Eastern limes between 1st and 5th century: the territory of present-day Serbia and neighbouring areas“ (2012–2016), projekat Arheološkog instituta i Dipartimento di Storia, Disegno e Restauro dell'Architettura della Sapienza – Università di Roma (Italija);
3. „Srpsko-francusko-nemačka arheološka istraživanja u oblasti Caričinog grada“, projekat sistematskih istraživanja u saradnji sa Centre national de la recherche scientifique (CNRS - Francuska) i Römisch-Germanisches Zentralmuseum (RGZM - Nemačka);
4. ArchaeoLandscapes Europe, projekat Evropske unije – Culture Programme 2007-2013, pod vođstvom Römisch-Germanisches Kommission iz Frankfurta (okuplja 77 institucija iz brojnih evropskih zemalja);
5. ARCHEST, projekat Evropske unije – Culture Programme 2014-2020 – predstavlja se Viminacijum, zajedno sa drugim antičkim središtima (Akvileja, Emona, Sirmijum). Reč je o nastavku projekta T-PAS, okončanog 2013. godine;

6. OpenArch – internacionalna mreža arheoloških muzeja na otvorenom, projekat Evropske unije koji obuhvata 11 partnera (učesnici iz Španije, Holandije, Italije, Švedske, Nemačke, Finske, Velike Britanije, Srbije i dr.);
7. „Die byzantinisch-awarischen Beziehungen auf Grundlage der archäologischen Hinterlassenschaft“ (2013–2017), projekat Römisch-Germanisches Zentralmuseum – Forschungsinstitut für Archäologie, Mainz (RGZM), Archäologischen Institut der Eötvös Loránd-Universität, Budapest (ELTE BTK RI), Archäologischen Institut der Ungarischen Akademie der Wissenschaften (MTA BTK RI), Ungarischen Nationalmuseum, Budapest (MNM) i Archäologischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra (SAN AI) i Arheološkog instituta.

Saradnja sa institucijama iz oblasti nauke, prosvete i kulture

Arheološki institut je i u 2015. godini saradivao sa brojnim kućama iz inostranstva, koje su uglavnom nabrojane u prethodnom tekstu, a među kojima su i univerziteti u Kardifu, Edinburgu i Ljubljani, kao i Institut za arheološku prospekciju i virtuelnu arheologiju „Ludwig Boltzmann“ iz Beča. Naučne potrebe su svakako nalagale i plodnu saradnju sa domaćim institucijama, koja se ne ograničava samo na zajedničke programe arheoloških iskopavanja i obradu materijala, već i na druga istraživanja, pre svega u oblasti arheometrije (petrološke, hemijske, fizičko-hemijske analize itd). Tokom 2015. godine, saradivali smo sa nizom institucija, među kojima su: Filozofski fakultet u Beogradu – Odeljenje za arheologiju, Fakultet za fizičku hemiju u Beogradu, Rudarsko-geološki fakultet u Beogradu – Laboratorija za SEM-EDS, Tehnološko-metalurški fakultet u Beogradu, Institut za nuklearne nauke „Vinča“, Institut za ispitivanje materijala IMS, Vizantološki institut SANU, Balkanološki institut SANU, Istorijski institut, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Beogradu, Zavod za zaštitu spomenika kulture u Nišu, Zavod za zaštitu spomenika kulture u Sremskoj Mitrovici, Narodni muzej u Beogradu, Muzej grada Beograda, Muzej Srema u Sremskoj Mitrovici, Narodni muzej u Kikindi, Zavičajni muzej u Rumi, Narodni muzej u Požarevcu, Narodni muzej u Zaječaru, Zavičajni muzej u Knjaževcu, Zavičajni muzej u Paraćinu, Muzej Krajine u Negotinu, Muzej rudarstva i metalurgije u Boru, Narodni muzej u Nišu, Narodni muzej u Kruševcu, Narodni muzej u Leskovcu, Istraživačka stanica Petnica.

Organizacija naučnih skupova

U 2015. godini, Arheološki institut je učestvovao u organizaciji i domaćinstvu dva naučna skupa:

1. Deveta međunarodna konferencija o mezolitu u Evropi (“The Ninth International Conference on the Mesolithic in Europe – MESO 2015”), održana u Beogradu od 14. do 18. septembra 2015. godine u organizaciji Univerziteta u Beogradu, Narodnog muzeja Beograd, Arheološkog instituta, Univerziteta u Kardifu i Srpskog arheološkog društva;
2. 27. međunarodni simpozijum o glavnim pitanjima rane istorije srednjeg Podunavlja (“GrenzÜbergänge. „Spätromisch“, „frühchristlich“, „frühbyzantinisch“ als Ka-

tegorien der historisch-archäologischen Forschung an der mittleren Donau (4.–8. Jh. n. Chr) – “Late Roman”, “Early Christian”, “Early Byzantine” as categories in historic-archaeological research at the middle Danube (4th to 8th c. AD). 27. Internationales Symposium Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donaauraum”), održan u Rumi od 4. do 7. novembra 2015. godine u organizaciji Arheološkog instituta i institucija okupljenih oko istoimenog projekta.

Učešće na skupovima, predavanja, studijska putovanja

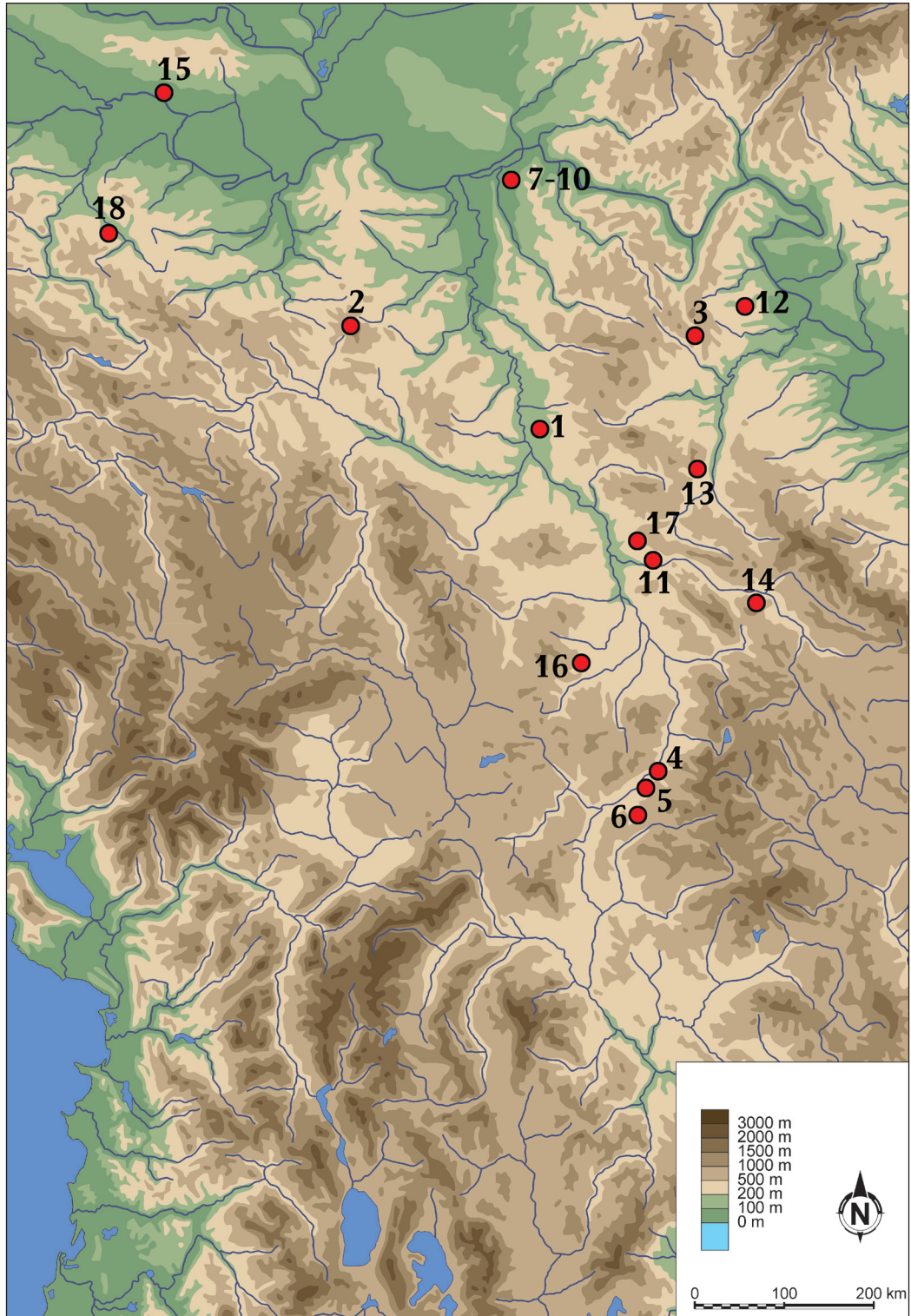
Kao i u prethodnim godinama, i tokom 2015. godine saradnici Arheološkog instituta su učestvovali na većem broju naučnih, stručnih i projektnih skupova, držali predavanja i obavljali studijska putovanja u zemlji i inostranstvu (Španija, Nemačka, Švajcarska, Austrija, Slovenija, Hrvatska, Rumunija, Bugarska, Makedonija, Grčka, Rusija).

Iskopavanja

Tokom 2015. godine obavljena su brojna arheološka istraživanja. U više slučajeva reč je o nastavku dugogodišnjih programa sistematskih istraživanja, uz stalne programe zaštitnih iskopavanja, pre svega onih na Viminacijumu i u okolini, te nalazišta koja su ugrožena izgradnjom putne infrastrukture. Ipak, kako su glavni poslovi na trasama autoputeva iza nas, to je i broj lokaliteta koje smo istraživali u 2015. nešto manji nego godinu dana ranije:

1. Slatina – Turska česma, Drenovac (Paraćin), sistematska istraživanja u okviru projekta „Stalna arheološka radionica – srednje Pomoravlje u neolitizaciji jugoistočne Evrope“, u saradnji sa Zavičajnim muzejom u Paraćinu, rukovodilac Slaviša Perić. Istraživanje je vršeno sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije;
2. Prljuša, Mali Šturac, Rudnik (Gornji Milanovac); sistematska istraživanja u okviru projekta „Prospekcija Malog Šturca: istraživanje praistorijskog rudarstva“, u saradnji sa Muzejom rudničko-takovskog kraja u Gornjem Milanovcu, rukovodilac Dragana Antonović. Istraživanje je vršeno sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i Opštine Gornji Milanovac;
3. Ružana, Banjsko Polje (Bor), istraživanje u saradnji sa Muzejom rudarstva i metalurgije u Boru, rukovodioci Igor Jovanović i Aleksandar Kapuran. Istraživanje je vršeno sredstvima Opštine Bor.
4. Piljakovac, Kržince (Vladičin Han), zaštitno istraživanje u okviru projekta Zaštitnih arheoloških istraživanja na auto-putu E 75 Koridora 10, rukovodilac Aleksandar Bulatović, investiciono istraživanje sredstvima Koridora Srbije d.o.o;
5. Kalčine šume (Vladičin Han), zaštitno istraživanje u okviru projekta Zaštitnih arheoloških istraživanja na auto-putu E 75 Koridora 10, rukovodilac Vojislav Filipović, investiciono istraživanje sredstvima Koridora Srbije d.o.o;
6. Kale – Krševica (Bujanovac), sistematsko istraživanje u okviru projekta „Arheološki lokalitet Kale u Krševici“, u saradnji sa Narodnim muzejom u Beogradu i Narodnim mu-

- zejom u Vranju, rukovodilac Ivan Vranić. Istraživanje je vršeno sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije;
7. Viminacium – Više grobalja, Kostolac (Požarevac); zaštitno iskopavanje Arheološkog instituta i Centra za nove tehnologije, rukovodilac Miomir Korać. Istraživanja su vršena sredstvima TE-KO Kostolac;
 8. Viminacium – Amfiteatar, Kostolac (Požarevac); sistematsko istraživanje Arheološkog instituta i Centra za nove tehnologije, rukovodilac Miomir Korać. Istraživanje je vršeno sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i Centra za nove tehnologije;
 9. Viminacium – Rit, Kostolac (Požarevac); zaštitno iskopavanje Arheološkog instituta i Centra za nove tehnologije, rukovodilac Miomir Korać. Istraživanja su vršena sredstvima TE-KO Kostolac;
 10. Viminacium – Pećine, Kostolac (Požarevac); zaštitno iskopavanje Arheološkog instituta i Centra za nove tehnologije, rukovodilac Miomir Korać. Istraživanja su vršena sredstvima TE-KO Kostolac;
 11. Mediana (NIŠ), sistematska istraživanja u saradnji sa Narodnim muzejom u Nišu i Republičkim zavodom za zaštitu spomenika kulture u Beogradu, rukovodilac Nadežda Gavrilović Vitas. Istraživanje je vršeno sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije.
 12. Vrelo – Šarkamen (Negotin), sistematsko istraživanje u okviru projekta „Vrelo–Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija”, u saradnji sa Muzejom Krajine u Negotinu i Zavodom za zaštitu spomenika kulture u Nišu, rukovodilac Sofija Petković. Istraživanje je vršeno sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, Muzeja Krajine u Negotinu i Opštine Negotin;
 13. Timacum Minus – nekropola Slog, Ravna (Knjaževac); sistematsko istraživanje u okviru projekta “Arheološka istraživanja, prezentacija i promocija rimskog utvrđenja i grada Timacum Minus u Ravni kod Knjaževca”, u saradnji sa Zavičajnim muzejom u Knjaževcu, rukovodilac Sofija Petković. Istraživanje je vršeno sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i Opštine Knjaževac.
 14. Begov most – Staničenje (Pilot), zaštitno istraživanje u okviru projekta Zaštitnih arheoloških istraživanja na auto-putu E 80 Koridora 10 - istočni krak, rukovodilac Sofija Petković, investiciono istraživanje sredstvima Koridora Srbije d.o.o;
 15. Sirmium – Lokalitet 85 (Sremska Mitrovica); sistematsko istraživanje u saradnji sa Muzejom Srema u Sremskoj Mitrovici, rukovodioci Ivana Popović i Stefan Pop-Lazić; istraživanja vršena sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije;
 16. Caričin grad – Štulac (Lebane); sistematska istraživanja u okviru projekta „Srpsko-francusko-nemačka arheološka istraživanja u oblasti Caričinog grada“, u saradnji sa Narodnim muzejom u Leskovcu, Centre national de la recherche scientifique (CNRS,

Francuska), i Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz (RGZM, Nemačka), rukovodioci Vujadin Ivanišević, Bernard Bavant i Rainer Schreg. Istraživanja su vršena sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, francuskog i nemačkog partnera.

17. Velika humska čuka, Hum (Niš), sistematsko istraživanje u okviru projekta „Arheološka istraživanja na lokalitetu Bujanj u Novom Selu i Velika humska čuka u Humu kod Niša“, u saradnji sa Narodnim muzejom u Nišu, rukovodilac Aleksandar Bulatović. Istraživanje je vršeno sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, Grada Niša i Gradske opštine Crveni Krst;
18. Gradac, Cikote (Loznica); sondažno iskopavanje u okviru projekta “Archaeological Investigation of the Settlement Systems, Burials, and Mining Resources in the Bronze Age of Northwestern Serbia”, u saradnji sa Brooklyn College, New York, rukovodioci Artur Bankof i Aleksandar Bulatović. Istraživanje je vršeno sredstvima Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i Bruklin koledža;
19. Autoput E75, Koridor 10, arheološki nadzor, rukovodioci Aleksandar Bulatović i Vojislav Filipović, sredstvima Koridora Srbije d.o.o.
20. Autoput E80, Koridor 10, arheološki nadzor, rukovodioci Aleksandar Bulatović i Dragan Milanović, sredstvima Koridora Srbije d.o.o.

Izdavačka delatnost

Izdavačka aktivnost Arheološkog instituta je u 2015. godini po obimu pratila produkciju ostvarenu tokom nekoliko prethodnih godina, koje je obeležila štednja u državnom budžetu. Održana je dinamika izlazenja našeg glavnog glasila, Starinara, a odštampan je i jedan međunarodni zbornik u seriji posebnih izdanja, u saizdavaštvu i integralno na engleskom jeziku, još jedna knjiga iz edicije Arheološka građa Srbije i nova knjiga iz serije Viminacium.

Periodika

- Стари́нар (нова сери́ја) LXV (2015) (уредник Миомир Кораћ) – 239 стр., илустр.; 30 cm, YU ISSN 0350-0241
- Arheologija i prirodne nauke = Archaeology and science 10 (2015) (glavni i odgovorni urednik Miomir Korać) 274 str.: ilustr.; 28 cm. ISSN 1452-7448

Seriya Posebna izdanja (Monographs)

- Vujadin Ivanišević, Tatjana Veljanovski, David Cowley, Gregorz Kierszys, Ivan Bugarski (eds.), Recovering Lost Landscapes – Belgrade: Institute of Archaeology (Monographs; 58); Aerial Archaeology Research Group (Occasional Publication No. 6), 2015. – 169 str.: ilustr.; 30 cm. – ISBN 978-86-80093-99-4

Ostala izdanja

- Александар Капуран, Александар Булатовић, Игор Јовановић, Бор и Мајданпек, културна стратиграфија праисторијских локалитета између Ђердапа и Црног Тимока – Београд: Археолошки институт; Бор, Музеј рударства и металургије. – 255 стр. : илустр.; 30 см. – (Грађа / Археолошки институт; бр. 9), ISBN 978-86-80093-95-6
- Mirjana Vojvoda, Nemanja Mrđić, Nalazi novca sa viminacijumske nekropole Više grobalja i njihova uloga u pogrebnom ritualu – Београд : Археолошки институт. – 402 стр. : илустр. ; 28 см. – (Viminacijum ; knj. 4), ISBN 978-86-6439-000-2

Bibliotečka razmena

Biblioteka Arheološkog instituta je u 2015. godini putem razmene i poklona pribavila ukupno 390 novih publikacija, od čega 190 monografija i 200 svezaka periodike. Već uobičajeno primećujemo da se smanjuje godišnji priliv publikacija, što se u 2015. godini naročito odnosi na časopise, dok je monografija stiglo nekoliko više nego prethodne godine. Glavni problem i dalje leži u nemogućnosti vršenja redovne bibliotečke razmene poštom.

Redakcija

AA

Vojislav Filipović, Arheološki institut Beograd
 Ivana Popadić, Požega
 Vidan Dimić, Vrnjačka Banja

ZAŠTITNA ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA NA NALAZIŠTU KALČINE ŠUME KOD VLADIČINOG HANA¹

Lokalitet Kalčine šume nalazi se u ataru opštine Vladičin Han, na uzvišenju Kastanovac, iznad desne obale Južne Morave i leve obale reke Vrle. Ranijim rekognosciranjem lokaliteta pronađene su kremene sirovine i fragmenti keramike,² dok su zbog izgradnje kraka autoputa E-75 na Koridoru 10, kojom je nalazište bilo direktno ugroženo, izvršena prva arheološka iskopavanja.³ Uz samu zaštitu, cilj ovih iskopavanja bio je u utvrđivanju karaktera i obima lokaliteta.

Prema rečima meštana Darka Gapića, na lokalitetu Kalčine šume ranije su nalažene rimske opeke. Prilikom nekoliko obilazaka lokaliteta od strane arheološkog nadzora i stručnjaka iz Arheološkog instituta u Beogradu, registrovani su manji ulomci praistorijske keramike, predmeti od okresanog kamena i sitno zaobljeno grumenje lepa. Nije otkriveno ništa što bi potvrdilo Gapićeve navode o potencijalnom antičkom lokalitetu. S druge strane, Feliks Kanic pominje antičke opeke na visu Lemendži kod Vladičinog Hana: „I ovaj vis Lemendže nosi kao krunu živopisne zidove okružene starim kamenim krstovima; bilo da je to 18 koraka duga gradnja sa nartek-

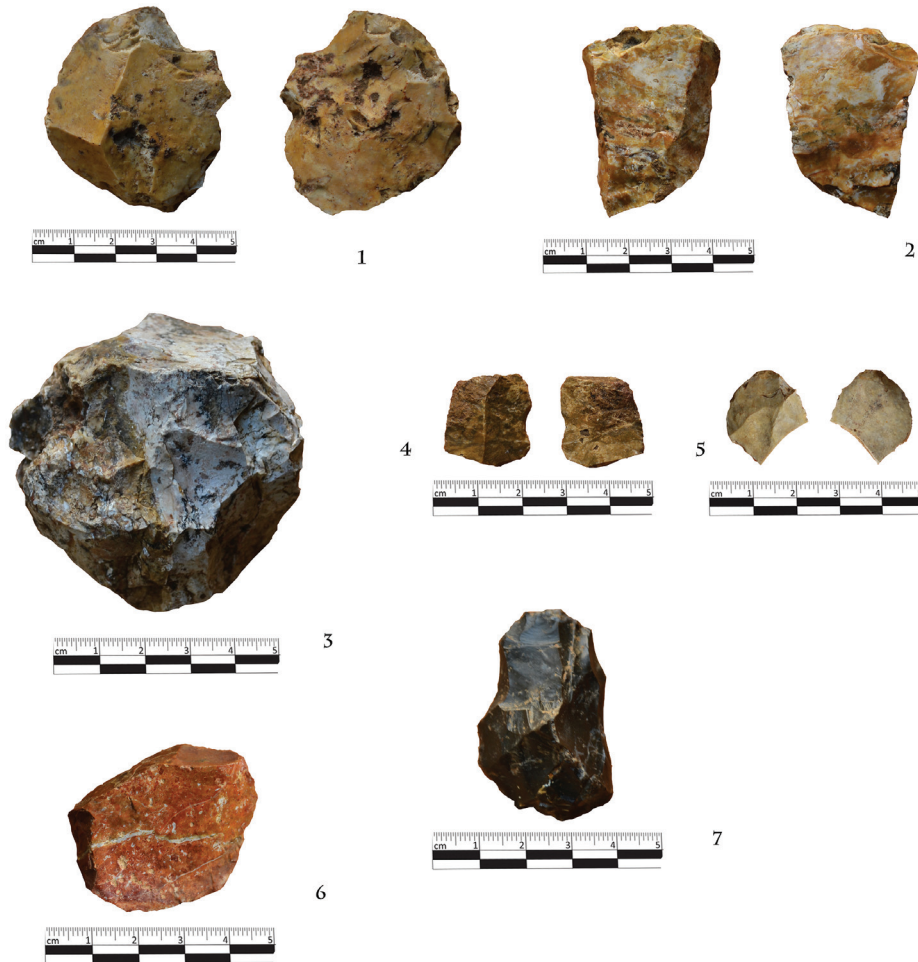
Slika 1 – Đeneralštabna karta, isečak

¹ Tekst predstavlja rezultat projekta *Arheologija Srbije: kulturni identitet, integracioni faktori, tehnološki procesi i uloga centralnog Balkana u razvoju evropske praistorije* (OI 177020) Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

² Početkom 2015. godine, ekipa nadzora Arheološkog instituta, koju su činili Aleksandar Bulatović i Vojislav Filipović, izvršila je rekognosciranje ovog lokaliteta prilikom preliminarnih obilazaka arheoloških lokaliteta planiranih za iskopavanja na trasi Koridora 10.

³ Lokalitet Kalčine šume se nalazi između stacionaža 896+900.00 i 897+500.00 Koridora 10, krak E-75. Arheološka iskopavanja izvršena su u periodu od 26.05. do 13.06.2015. godine, a stručni tim činili su Vojislav Filipović iz Arheološkog instituta, rukovodilac radova, Ivana Popadić, arheolog iz Požege i apsolvant arheologije Ognjen Mladenović iz Beograda.

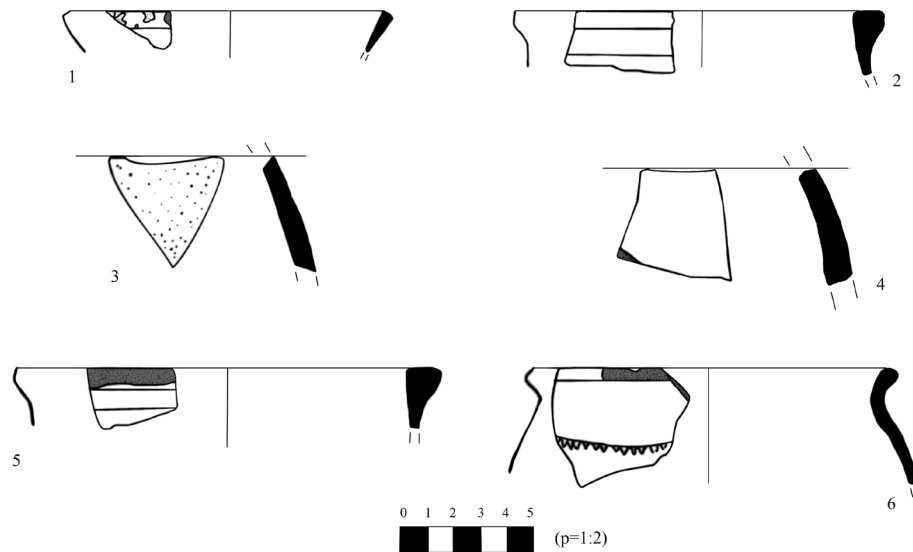
som, čiji su 3,8 m visok poluoblčasti svod Arnauti razorili eksplozivom. Među brižljivo obrađenim kvaderima tufa i peščara vide se i mnoge antičke opeke, verovatno s neke osmatračnice koja je tu postojala ili sa kastela na drugoj obali, na Straži, podignutog radi zaštite puta od ušća Vrle ka Vlasini“ (Каниц 1991: 268). Danas toponim Lemence ili Lemendža nije poznat, ali se nalazi na Đeneralštabnim kartama s kraja 19. veka i odgovara mestu gde se nalazi lokalitet Kalčine šume (Ђенералиштабна карта 1894: sl. 1).

Slika 2 – Predmeti od okresanog kamena

Tokom zaštitnih iskopavanja, ukupno je otvoreno 27 sonde (23 sonde dimenzija 10 m x 1 m, jedna dimenzija 10 m x 2 m, jedna 7 m x 1 m i dve sonde dimenzija 4 m x 1 m). S obzirom da se lokalitet nalazi neposredno uz šumu, i da je na pojedinim mestima i sam zahvaćen retkom hra-

stovom šumom i niskim rastinjem, sonde su otvorene na površinama dostupnim za istraživanje. Prethodnim rekognosciranjem je konstatovan veći broj nalaza na istočnom delu lokaliteta, gde je stoga postavljeno više sonde, u gustom rasporedu. Prilikom iskopavanja u većini sondi konstatovana je slična i ujednačena stratigrafska slika. Od površine do relativne dubine od 0,2 m (prosečno) do 1,2 m nalazi se pre svega sloj humusa. Zatim sledi sloj crvenkaste i glinovite zemlje, pa sloj svetložute, rastresite zemlje i na kraju sterilan sloj žute zemlje sa krupnim kamenjem. U pojedinim sondama su nakon iskopavanja do tog sterilnog sloja otvarane i manje površine dimenzija 1 m x 1 m, kako bi se proverila njegova kompaktnost, što je potvrđeno u svim slučajevima. Nije uočen nijedan objekat ili arheološka celina.

Slika 3 – Fragmenti keramike

Nađeno je relativno malo pokretnih nalaza, u prva dva otkopna sloja, odnosno u sloju humusa i crvenkaste glinovite zemlje. Uz nekoliko recentnih gvozdrenih predmeta, nešto fragmentirana keramika pripada tradicionalnoj narodnoj grnčariji. Keramika je crvene boje pečenja, od dobro pripremljene smese gline sa primesama sitnozrnog peska. Nekoliko fragmenata je ukrašeno tehnikom gledosanja (sl. 3). Ipak, od pokretnih nalaza najzastupljeniji su odbici i jezgra od okresanog kamena. Registrovano je više od 70 odbitaka od raznih sirovina. Naknadnom selekcijom i analizom materijala utvrđeno je postojanje 12 artefakata, dok su svi ostali odbici u formi geofakata i najverovatnije su na lokalitet dospeli u nanosu poput drobine. Prikupljeni su mahom nepravilni odbici (pet komada: sl. 2/1, 2, 6) i nepravilna jezgra (tri komada: sl. 2/3). Od dva manja pravilna odbitka, na jednom se uočava jamičasto udubljenje na jednoj strani izvedeno retušem (sl. 2/4, 5). Jezgra su eksploatisana i na njima se uočavaju fasete i negativni odbitaka koji su ne-

pravilni i često kratki, a koji se završavaju na partijama u jezgru u kome se pojavljuju pukotine ili nečistoće u vidu kristalizacije ili oksidacije. Izdvojen je i jedan rejuvenacioni odbitak (sl. 2/7). Kao glavna sirovina korišćen je rožnac različitog kvaliteta, od veoma silifikovanih komada (na prelazu ka opalima) do onih nečistih sa kristalizacijom i oksidacijom u masi. Variraju u boji, tako da se pojavljuju crvenkasti, zelenkasti, crni i svetožućkasti (medasti) komadi.

Arheološka iskopavanja na ovom potesu nisu konstatovala antičke slojeve ili nalaze. Iako je tokom iskopavanja pronađeno srazmerno malo nalaza, oni su nam ipak pružili dovoljno informacija za hronološko opredeljenje. Nalazi predmeta od okresanog kamena mogu se grubo odrediti u praistorijski period, verovatno ne kasnije od srednjeg bronzanog doba. S obzirom na to da tokom iskopavanja nije ustanovljen nijedan arheološki objekat ili celina koja bi razjasnila karakter nalazišta, moguće je izneti pretpostavku da su na ovom mestu donošene sirovine i vršena njihova primarna selekcija (tzv. radni kamp).

Bibliografija:

Генералштабна карта 1894 – Генералштабна карта, Ј.7. Књажевац (1:75 000), Београд: Географско одељење Главног Генералштаба.

Каниц 1991 – Ф. Каниц, *Србија, земља и становништво од римског доба до краја XIX века*, књ. 2, Београд 1991.